

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1941 kl. 10 f. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m.*

(2:a avd.)

I en till riksdagen den 7 mars 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 156, har Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet anför, inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län å kronan tillhörig eller för ändamålet förvärvat mark avsätta områden för upplåtelse under nyttjanderätt av jordbrukslägenheter och bostadslägenheter till lappar,

dels medgiva, att av de å jämtländska renbetesfjällens skogsfond redovisade medlen må tagas i anspråk ett belopp av 500,000 kronor för att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen angivit disponeras för den föreslagna kolonisationsverksamheten,

dels ock godkänna de förslag i övrigt, som av departementschefen tillstyrkts.

Beträffande utredningen i ärendet hänvisas till förenämnda statsrådsprotokoll.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 april 1939 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet samma dag expeditionschefen E. Falk att inom departementet verkställa överarbetning av 1930 års lapputrednings betänkande (stat. off. utr. 1936: 23) ävensom den utredning i övrigt rörande lappväsendet, som sammanhängde med i betänkandet omhandlade spörsmål. Med stöd av samma bemyndigande förordnades därjämte den 27 juni 1939 ledamöterna av riksdagens andra kammare O. W. Lövgren i Boden och U. R. Jacobson i Vilhelmina samt t. f. lappfogden K. E. Kangas i Luleå, jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen i Luleå, kyrkoherden G. L. Park i Stensele och lappmannen P. L. Andersson-Juuso i Luokta lappby att såsom särskilda experter med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet. Efter det expeditionschefen Falk avlidit, anmodade departementschefen den

14 december 1939 generaldirektören L. Berglöf att såsom sakkunnig inom departementet fullfölja ifrågavarande utredning.

1930 års lapputredning omhänderhades på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1930 av länsstyrelsen i Norrbottens län jämte vissa särskilt tillkallade personer och avsåg undersökning av de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpan av de inom vissa delar av lappmarken i nämnda län yppade missförhållandena, samt rörande de kostnader, som därav kunde föränledas. Utredningen, som i det följande benämnes *Norrbottensutredningen*, avgav den 29 december 1935 betänkande i ämnet. Samtidigt med att Kungl. Maj:t gav berörda uppdrag åt länsstyrelsen i Norrbottens län, anbefalldes länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län var för sig att i erforderlig omfattning verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötselns ändamålsenliga bedrivande i vederbörande län, och rörande de kostnader, som därav föränleddes. Med anledning härav har av länsstyrelsen i Västerbottens län avgivits två särskilda den 26 maj 1939 dagtecknade utlåtanden (*Västerbottensutredningen*). Länsstyrelsen i Jämtlands län, som av Kungl. Maj:t bemyndigats tillkalla särskild sakkunnig att deltaga i länsstyrelsens utredning, har i skrivelse den 15 juni 1940 framlagt resultatet av sitt arbete (*Jämtlandsutredningen*). I de nämnda utredningarna avhandlas en mångfald frågor, av vilka de renskötande lapparna och deras näring äro beroende, ävensom förutvarande renskötande lappars förhållanden. Bland de spörsmål, vari förslag framläggas, må nämnas lappadministrationen, ordningen för renskötselns bedrivande, anläggningar till underlättande av renskötseln samt åtgärder för lappars bosättning och för lindrande av motsättningar mellan bofasta och lappar.

Den senast tillkallade utredningsmannen har ansett, att det skulle draga allt för långt ut på tiden att vid den anbefallda överarbetningen samtidigt upptaga till behandling alla de omfattande frågor, som berörts i nämnda utredningar. Utredningsmannen har därför avsett att framlägga förslag rörande olika huvudspörsmål var för sig. Såsom första fråga har han upptagit spörsmålet om den lapska bosättningen och den 27 november 1940 avgivit betänkande angående lägenhetsupplåtelser åt lappar, som lämnat renskötseln (stat. off. utr. 1940: 37). Över betänkandet ha yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, egnahemsstyrelsen samt länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Vid domänstyrelsens utlåtande funnos följande yttranden från överjägmästarna i Övre Norrbottens, Nedre Norrbottens, Skellefteå, Umeå, Mellersta Norrlands och Gävle-Dala distrikt, varjämte egnahemsstyrelsen låtit höra egnahemsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län ha inhämtat yttranden från vederbörande lappfogdar. Vidare ha representanter för lappbyarna i riket givits tillfälle att yttra sig över förslaget vid ett i Arvidsjaur i december 1940 hållet möte.

Gällande bestämmelser m. m.

Gällande bestämmelser rörande grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark finnas upptagna i kungörelsen den 18 juli 1928 (nr 314). I kungörelsen förutsättes, att genom Kungl. Maj:ts föranstaltande skall å kronan tillhörigt område inom lappmarkerna samt å renbetesfjällen avsättas mark för upplåtelser åt lappar av dels *jordbrukslägenheter* och dels *bostadslägenheter*. Upplåtelse av mark ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen ombesörjes av länsstyrelsen och beträffande annan mark av domänstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen.

Vid upplåtelseerna skola föreskrifterna i kungörelsen lända till efterrättelse, men den myndighet, som verkställer upplåtelse, äger bestämma de ytterligare villkor, som kunna vara erforderliga. Överinseendet över upplåten lägenhet tillkommer samma myndighet. De genom upplåtelser av mark ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen inflytande medlen skola användas till förmån för lapparna. Dessa medel tillföras därför länens lappfonder.

I fråga om upplåtelse av *jordbrukslägenheter* föreskrives i kungörelsen i huvudsak följande.

Dylik lägenhet bör ha den storlek, som med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall prövas lämplig. Upplåtelse av sådan lägenhet må endast ske åt lapp, som enligt lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äger rätt till renskötsel men icke är i tillfälle att utöva denna näring. Det torde i detta sammanhang böra nämnas, att rätt att driva renskötsel jämlikt nämnda lag i huvudsak tillkommer den, som är av lapsk härkomst, så framt hans fader eller moder eller någon av dessas föräldrar såsom stadigvarande yrke drivit renskötsel eller biträtt däri eller ock länsstyrelsen medgiver honom rätt därtill. Rätt till renskötsel tillkommer även kvinna, som är eller varit gift med man med dylik rätt. Enligt kungörelsen må vidare upplåtelse av jordbrukslägenhet ske endast till den, som äger förutsättningar att driva ett mindre jordbruk. Lägenhet må ej upplåtas till den, som redan äger fast egendom av den storlek, att därå kan födas en familj. Ej heller får samma person erhålla mera än en lägenhet. Arrendetiden skall utgöra 50 år med rätt för arrendatorn att — så framt han förhållit sig väl — erhålla ny upplåtelse för lika lång tid på de då fastställda villkoren. Därvid skall iakttagas, att dessa väl må med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande. Om arrendatorn dör under arrendetiden och efterlämnar änka, skall hon vara berättigad att övertaga arrendet för återstående tiden. Vill hon ej inträda som arrendator, må arrendet övertagas av bröstarvinge, som befinnes vara lämplig därtill. Om sådan arvinge ej finnes, får arrendet överlåtas å lapp, som enligt vad nyss nämnts kan vara behörig att antagas till arrendator.

I upplåtelsekontraktet skola intagas bestämmelser rörande arrendatorns

skyldighet att bebygga och uppodla lägenheten. Arrendatorn äger rätt att av allmänna medel utan återbetalningsskyldighet erhålla byggnadshjälp med högst 2,000 kronor ävensom odlingshjälp med högst 500 kronor. Dessa bidrag, som utgå ur lappfonderna och bestämmas med hänsyn till de föreliggande omständigheterna, utbetalas i mån av arbetets fortgång. Under 15 år från första upplåtelsen skall arrendatorn åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten. Därefter skall han erlægga årligt arrende, som fastställles vid upplåtelsen.

I kontraktet skall arrendatorn berättigas att i viss ordning å närmaste kronomark i trakten erhålla virke till byggnader ävensom erforderligt bränsle samt stängsel-, hässje- och slöjdvirke m. m. Såvitt möjligt bör upplåtelsen jämväl innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område. Därjämte skall arrendatorn å anvisat område av kronans mark äga erhålla bete för å lägenheten vinterfödda kreatur.

Det skall ankomma å arrendatorn att hålla åbyggnaderna brandförsäkrade med rätt för kronan att vid inträffande brandskada uppbära brandskadeersättningen, vilken skall tillhandahållas arrendatorn i den mån så erfordras för nybyggnaden. Vidare åligger det arrendatorn att tillse, att icke genom hans åtgöranden intrång eller svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. På grund därav får han ej avstänga de för bränsletäkt och bete anvisade områdena. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. Felar arrendatorn mot vad sålunda föreskrivits, kan han skiljas från arrendet. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken vården om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust. När en jordbrukslägenhet avträdes, äger avträdaren ej rätt till ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än den myndighet, som meddelat upplåtelsen, prövar skäligt.

Vidkommande *bostadslägenheterna* stadgas i kungörelsen, att dylik lägenhet endast må upplåtas åt lapp, som förut drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed. Den, som uppenbarligen skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle, kan icke ifrågakomma till erhållande av någon lägenhet. Upplåtelse får ej ske för längre tid än innehavarens och hans hustrus livstid. Rörande lägenhetens bebyggande genom innehavarens försorg skola givas föreskrifter i upplåtelsekontraktet. Av det allmänna äger innehavaren utan återbetalningsskyldighet erhålla byggnadshjälp med högst 700 kronor. Någon lega utgår ej vid lägenhetens första upplåtande. Först när en lägenhet ånyo upplåtes, kan en billig avgift fastställas för dess nyttjande.

Å kronomark invid lägenheten skall innehavaren äga rätt att i viss ordning taga nödigt bränsle och slöjdvirke ävensom erforderligt virke till de byggnader, som skola uppföras, samt till stängsel och hässjor. Såvitt möjligt bör upplåtelsen även innefatta rätt till jakt och fiske inom visst bestämt

område å angränsande kronomark. Innehavaren kan vidare medgivas rätt att å kronans mark beta kreatur till i upplåtelsekontraktet bestämt antal samt, i den mån så prövas kunna ske utan förfång för de renskötande lapparna, avbärga slätteräng.

Beträffande lägenhetsinnehavarens ställning till de renskötande lapparna och deras näring samt hans skyldighet att själv svara för skador, som av renarna kunna förorsakas å lägenheten, gälla samma bestämmelser som i fråga om innehavare av jordbrukslägenhet. Vid upphörandet av nyttjanderätten skall lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än som prövas skäligt.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannens förslag, som i stort sett ansluter sig till det av Norrbottensutredningen framlagda, innebär i huvudsak följande.

Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län å kronan tillhörig eller för ändamålet förvärvad mark avsätta områden för upplåtelse under nyttjanderätt av jordbruks- och bostadslägenheter åt lappar. Därvid skall iakttagas att sådan mark ej tages i anspråk, där lägenhetsupplåtelsorna kunna lända de renskötande lapparna till förfång. Verksamheten med anskaffande av lämplig mark och upplåtelse av lägenheter å densamma skall omhändervhas av den statliga egnahemsorganisationen.

Jordbrukslägenheterna skola endast få upplåtas till de lappar, som enligt renbeteslagen äga rätt till renskötsel men icke äro i tillfälle att utöva denna näring. Någon upplåtelse av dylika lägenheter skall ej få ske, om därigenom skulle föränledas, att nödig arbetskraft komme att saknas inom renskötseln eller renbetesmarker lämnas outnyttjade. Vid upplåtandet av jordbrukslägenheter skall till varje lägenhet i regel läggas odlingsbar mark till så stor areal, att innehavaren och hans familj kunna, sedan lägenheten blivit uppodlad, erhålla sin huvudsakliga utkomst av jordbruket å lägenheten. Det skall ankomma å egnahemsorganen att i viss omfattning iordningställa jordbrukslägenheterna. Vid tillträdet skall nämligen så stor del av odlingsmarken å varje lägenhet vara iordningställd, att två kor omedelbart kunna födas å lägenheten och potatis odlas för husbehovet. Lägenheten skall även vara försedd med nödiga byggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Det allmännas kostnader för iordningställandet av en jordbrukslägenhet i den omfattning nu nämnts beräknas komma att uppgå till i genomsnitt 11,000 kronor. Arrendatorn skall själv uppodla den övriga till lägenheten hörande odlingsmarken. Härvid skall arrendatorn tilldelas vissa odlingsbidrag, som föreslås skola kunna utgå med högre belopp än de, med vilka staten i allmänhet bidrager vid utförandet av nyodlingsföretag. I samband med upplåtelsen skall lån kunna beviljas arrendatorn med belopp, som prövas oundgängligen erforderligt för anskaffande av nödiga

jordbruksinventarier, utsäde och dylikt. Lånet, som ej får överstiga 1,500 kronor, skall utlämnas från en nyinrättad fond, benämnd inventarielånefonden för lappar. Arrendatorn skall under vissa förutsättningar få med äganderätt inlösa den av honom brukade lägenheten, när han innehaft den under tjugu år i följd.

Bostadslägenheterna skola upplåtas på i huvudsak samma villkor, som gälla enligt 1928 års grunder. Det skall alltså ankomma å innehavaren att själv bebygga en dylik lägenhet. Bidraget av allmänna medel till byggnadernas uppförande föreslås dock skola höjas från högst 700 kronor till högst 2,000 kronor.

Utredningsmannen har beräknat, att under de närmaste fem åren 35 jordbrukslägenheter behöva iordningställas och utarrenderas samt något 10-tal bostadslägenheter upplåtas. De markområden, som avsättas för lägenhetsupplåtelser åt lappar, skola ingå i en nyinrättad fond, benämnd lapplägenhetsfonden. Enligt förslaget skall ett belopp av 450,000 kronor anvisas till sistnämnda fond samt ett belopp av 50,000 kronor till den föreslagna inventarielånefonden. De för ändamålet erforderliga medlen ha ansetts kunna erhållas från jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

För att möjliggöra för unga lappar, som önska övergå till jordbruksnäringen, att erhålla utbildning vid jordbruksgårdar samt lantmänna- och lant-hushållsskolor föreslås, att medel härför skola ställas till förfogande ur lärens lappfonder.

Departementschefens uttalande.

Efter redogörelse för innehållet i de i ärendet avgivna utlåtandena har departementschefen anfört följande:

»Såsom framgår av det anförda har frågan om lappväsendets ordnande sedan länge stått på dagordningen. Ett flertal utredningar i ämnet ha under senare år verkställts. Ett av de problem, som på detta område mest tränger till sin lösning, är frågan om ett rationellt ordnande av lapparnas bosättning. Av utredningarna framgår, att de begränsade betesmarkerna och den nomadiserande lappbefolkningens tillväxt nödvändiggöra en viss överflyttning från renskötsel till andra näringsfång. Även andra omständigheter torde tvinga en del lappar att lämna renskötseln och övergå till andra yrken. Ett flertal åtgärder i syfte att bistå lapparna vid övergången till fast bosättning ha redan vidtagits av statsmakterna. Anledningen till att dessa åtgärder icke haft åsyftat resultat synes, såsom utredningsmannen framhållit, huvudsakligen ha varit, att desamma icke varit tillräckligt omfattande för att lapparna skulle erhålla effektivt bistånd vid sin bosättning. Det torde vara nödvändigt att staten lämnar lapparna ett tillräckligt stöd i förevarande hänseende genom en förbättring och utbyggnad av de statliga stödåtgärderna. Det av utredningsmannen framlagda förslaget bygger i huvudsak på de hittills tillämpade grunderna i fråga om hjälpen åt lapparna och

avser i främsta rummet en sådan ändring av dessa grunder, att effektiviteten av stödåtgärderna ökas. Förslaget, vilket biträts i flertalet av de överdetsamma avgivna yttrandena, synes mig i stort sett kunna läggas till grund för den fortsatta verksamheten på förevarande område. I anslutning till vad statskontoret och domänstyrelsen anfört synes dock försiktigheten bjuda att verksamheten, i avbidan på att erfarenhet vinnes rörande dess verkningar, till en början bedrives försöksvis och i begränsad omfattning.

De av utredningsmannen uppställda fordringarna för att lapp skall kunna komma i åtnjutande av jordbruk eller bostadslägenhet synas lämpliga och torde böra lända till efter rättelse. I likhet med vad för närvarande tillämpas torde det vara mest ändamålsenligt att upplåtelseerna av jordbrukslägenheter ske på arrende. Arrendesystemet lämnar lapparna tillfälle att pröva sina krafter som självständiga jordbrukare utan att samtidigt tvinga dem att påtaga sig alltför tyngande skuldbördor. Med hänsyn till att verksamheten såsom jag förut anfört till en början bör få karaktären av försök, anser jag det knappast vara lämpligt att på sätt utredningsmannen ifrågasatt redan nu förbinda upplåtelsen med rätt för innehavarna att med äganderätt inlösa de brukade lägenheterna. Skulle i enstaka fall förutsättningar finnas för försäljning, torde frågan härom framdeles kunna göras till föremål för särskild prövning av statsmakterna. Arrendetiden synes lämpligen kunna bestämmas till tjugu år. Arrendatorn bör tillerkännas rätt att efter arrendeperiodens slut erhålla ny upplåtelse för lika lång tid på de villkor, som då kunna fastställas. Bostadslägenheterna böra liksom hittills upplåtas under nyttjanderätt såsom regel för innehavarens och hans hustrus livstid.

Vad angår frågan om anskaffande av mark för ifrågavarande verksamhet anser jag, att man såvitt möjligt i första hand bör taga i anspråk sådan uppodlad kronomark, som icke är utarrenderad. Därjämte torde man böra söka förvärva jordbruksfastigheter i enskild ägo inom lappmarkerna samt iordningställa dem för ändamålet. Detta förfaringsätt torde ställa sig billigare än att uppodla och bebygga lägenheter å kronomark. Emellertid torde man få räkna med att även i viss begränsad utsträckning iordningställa kolonat å kronans ouppodlade marker. Vad utredningsmannen framhållit i fråga om lägenheternas förläggning torde därvid böra vinna beaktande.

I enlighet med vad utredningsmannen föreslagit böra jordbrukslägenheterna i regel givas sådan omfattning, att de kunna utgöra det huvudsakliga underlaget för innehavarnas utkomst. Lägenhet bör därför i allmänhet vara av den storlek att å densamma kan, sedan den blivit uppodlad, födas omkring 6 kor samt smådjur ävensom möjligen en häst. Endast om stadigvarande sysselsättning är att tillgå utom jordbruket eller om möjligheter finnas till huvudsaklig försörjning genom hemslöjd, pälstdjursuppfödning eller dylikt, böra stödjordbruk utläggas. Å ett sådant jordbruk torde böra kunna hållas minst 3 kor. Utredningsmannens förslag om att viss del av den till varje jordbrukslägenhet lagda marken skall vara iordningställd vid tillträdet samt att nödiga byggnader och övriga anläggningar skola vara färdigställda synes ändamålsenligt och lämpligt. Enligt min mening bör man emellertid

överväga möjligheten av att, då flera lägenheter utläggas i närheten av varandra, kolonisterna till en början — innan full kreatursbesättning kan hållas — använda gemensamma ekonomibygnader. Det torde även kunna ifrågasättas, huruvida icke de odlingsarbeten, som skola utföras genom kolonisationsorganens försorg, i varje fall då fråga är om lägenheter inom Jämtlands och Västerbottens län kunna i något större omfattning än utredningsmannen tänkt sig bedrivas såsom röjningsarbeten för framskapande av naturliga slätterängar. I viss utsträckning synas de odlingsarbeten, som det skall ankomma å arrendatorn att utföra, knappast behöva bli så fullständiga, som avses i förslaget, utan mera få karaktären av anläggningar för betesförbättring. Härigenom torde kunna vinnas, att kronans skogsmarker icke behöva besväras med betesrättigheter under så lång tid efter lägenheternas upplåtande som eljest skulle bli fallet. Därest den av mig antydda koncentrationen av bebyggelsen iakttages och odlingsarbetena i större utsträckning avse ängsröjning, torde det vara möjligt att hålla utgifterna för jordbrukskolonaternas iordningställande inom den av utredningsmannen angivna kostnadsramen.

Jag ställer mig tveksam till lämpligheten av utredningsmannens förslag att arrendatorerna vid uppodling till åker av den till lägenheterna lagda odlingsmarken skola av allmänna medel kunna erhålla bidrag med upptill 75 procent av den beräknade kostnaden, dock högst 900 kronor då företaget avser fastmarksjord och högst 450 kronor då detsamma avser myrjord, allt räknat för hektar av den för nyodling avsedda arealen. Uppodlingen lär endast undantagsvis bli så fullständig att bidrag av dylik storlek skulle vara motiverade. Enligt mitt förmenande böra bidragen kunna avse, förutom uppodling till åker av därför lämplig odlingsbar jord, följande slag av åtgärder, nämligen stenröjning å odlad jord, påförande av mineraljord på myrjord, befordrande av rationell beteskultur och fördjupning av avloppsdiken, samt utgå enligt de grunder, som angivas i kungörelsen den 30 juni 1939 angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. Härvid vill jag erinra, att arrendatorerna enligt förslaget skola kunna komma i åtnjutande av frihetsår under den tid — dock högst 15 år — odlingsarbetena skola bedrivas. I likhet med utredningsmannen anser jag, att planerna för odlingsarbetena och de för dessa undan för undan utgående bidragen böra angivas redan i upplåtelsekontrakten. Det för bebyggandet av en bostadslägenhet föreslagna maximibidraget å 2,000 kronor synes mig med hänsyn till nuvarande byggnadskostnader väl lågt. Jag vill därför förorda, att detsamma höjes med ytterligare 500 kronor till högst 2,500 kronor.

I likhet med utredningsmannen anser jag, att i upplåtelsekontrakten be-
träffande jordbrukslägenheterna böra intagas förbehåll om att vederbörande arrendator icke får jämsides med lägenhetens brukande på stadigvarande sätt driva renskötsel eller biträda däri, såvida icke särskilt tillstånd härtill lämnas. Dylikt tillstånd synes endast böra lämnas, om det framgår, att arrendatorn kan antagas äga förutsättning att på ett tillfredsställande sätt och i enlighet med bestämmelserna i kontraktet handha skötseln av jord-

bruket, oaktat han även sysslar med rensköttsel. Då frågan huruvida tillstånd bör lämnas alltså närmast bör ses ur synpunkten av jordbrukets behov av arbetskraft, torde spørsmålet i enlighet med vad utredningsmannen föreslagit böra prövas av den myndighet, som handhar upplåtelseverksamheten. Tillstånd att jämsides med jordbruket driva rensköttsel torde i regel icke böra lämnas för längre tid än fem år för varje gång.

De av utredningsmannen i övrigt föreslagna villkoren för upplåtelse av jordbruks- och bostadslägenheter torde i huvudsak kunna godtagas. Dock synes böra gälla, att lägenhetsinnehavarna skola erhålla behövt virke från kronans mark endast efter utsyning och erforderligt skogsfång till bränsle endast efter anvisning. Därjämte bör rätt till bete å kronomark upplåtas för de å lägenheterna vinterfödda hästarna och nötkreaturen för den händelse, att hägnad betesmark av tillräcklig storlek icke lämpligen kunnat anordnas. Ehuru de av mig nu förordade arrendevillkoren otvivelaktigt äro mycket fördelaktiga, synes det dock behövt i vissa fall att dessutom något stöd under arrendetiden lämnas arrendatorerna. Detta stöd torde i anslutning till utredningsmannens förslag böra få den formen, att vederbörande arrendator årligen må kunna tilldelas konstgödselmedel och andra för jordbruket erforderliga förnödenheter till ett värde av högst 150 kronor.

Såsom framgår av vad förut anförts skall enligt utredningsmannens förslag i samband med upplåtelse av en jordbrukslägenhet kunna utlämnas lån med belopp, som prövas oundgängligen erforderligt för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt, dock högst med 1,500 kronor. Då det understundom torde vara oundgängligen nödvändigt att nyttjanderättshavarna beredas möjlighet att erhålla dylika lån, kan jag biträda förslaget. De för lånets återbetalning ifrågasatta bestämmelserna ha icke givit anledning till annan erinran från min sida än att amorteringstiden synes böra förkortas, så att lånet som regel hinner återbetalas innan inventarierna äro förslitna. Lånet torde därför från och med femte kalenderåret efter det, då tillträdet av lägenheten ägt rum, böra återbetalas med minst en tiondel årligen.

Såsom utredningsmannen föreslagit bör den förordade verksamheten handhas av de statliga egnahemsorganen. Vederbörande lappfogde torde böra ingå såsom ledamot i egnahemsnämnden vid handläggning av ärenden rörande frågavarande kolonisation. Då lappfogden sålunda kommer att deltaga i ärendenas behandling i egnahemsnämnden, torde de i vissa yttranden uttalade farhågorna att renskötseintressena icke skulle vinna tillbörligt beaktande få anses obefogade. Såsom domänstyrelsen framhållit synes det även lämpligt, att överjägmästaren ingår såsom ledamot i egnahemsnämnden då fråga är om sådan upplåtelse, med vilken skall följa rätt för lägenhetsinnehavaren att erhålla skogsförnödenheter och bete samt att jaga och fiska å kronomark, som står under domänverkets förvaltning.

I samband med genomförande av den nu av mig förordade omläggningen av ifrågavarande verksamhet synes ändamålsenligt, att de enligt 1928 års

kungörelse till lappar upplåtna lägenheterna liksom även de å renbetesfjällen upplåtna lappnybyggena ställas under egnahemsorganens förvaltning.

I överensstämmelse med utredningsmannen anser jag, att unga lappar, som icke kunna vinna sin bärgning inom renskötseln, böra beredas större möjligheter än för närvarande att erhålla lantbruks- och lanthushållsundervisning. Förslaget att särskilda stipendier eller bidrag skola ställas till förfogande för att möjliggöra för obemedlade eller mindre bemedlade lappar att genomgå för bofasta avsedda ungdomsskolor finner jag därför värt att prövas. Mot den föreslagna storleken av bidragen har jag intet att invända, liksom ej heller mot förslaget att det skall ankomma å länsstyrelserna i de tre nordligaste länen att handha verksamheten med bidragens beviljande.

Såsom utredningsmannen föreslagit torde för gäldande av det allmännas kostnader för lägenheternas bebyggande och iordningställande i övrigt böra få tagas i anspråk erforderliga medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond. De disponibla tillgångarna i fonden torde för närvarande uppgå till i runt tal 1,300,000 kronor. För nämnda verksamhet har utredningsmannen ansett ett belopp av 450,000 kronor behövt för de närmaste fem åren. Någon anledning att göra ändring i detta belopp på grund av de av mig förordade jämkningarna i bidragsbeloppen för odlingsarbeten å jordbrukslägenheterna och byggnadsarbeten å bostadslägenheterna torde icke föreligga. För låneverksamheten bör i enlighet med förslaget ett belopp av 50,000 kronor anvisas. Även detta belopp synes böra utgå ur nämnda skogsfond.

Den mark, som kommer att avsättas för ifrågavarande ändamål och ställas under egnahemsstyrelsens förvaltning, bör såsom riksräkenskapsverket förordat bokföras å domänfonden tillsammans med vissa för speciella uppgifter disponerade egendomar m. m. Den årliga ersättning för markens upplåtelse, som enligt angivna grunder kan befinnas böra erläggas till domänverket och som under nästa budgetår icke torde komma att uppgå till något större belopp, bör utgå från det anslag för ersättning till statens domäners fond för upplåten mark, som sedan budgetåret 1939/40 finnes uppfört under riksstatens nionde huvudtitel. Det belopp å 450,000 kronor, som enligt vad jag tillstyrkt bör tagas i anspråk av jämtländska renbetesfjällens skogsfond, torde böra tillgodoföras en i egnahemsstyrelsens räkenskaper för ändamålet upplagd diversemedelstitel och de med medlen bestridda utgifterna direkt avföras å denna titel. Detta kommer att medföra, att det allmännas kostnader för de ifrågavarande lägenheternas iordningställande bliva direkt avskrivna. Nu angivna förfarande ansluter sig till vad som tillämpats beträffande liknande utgifter för de fastigheter, som redan äro upplåtna till redovisning å domänfonden i enlighet med förut berörda beslut av 1939 års riksdag. Å andra sidan böra såväl arrendavgifter för lägenheterna som andra medel, vilka komma att inflyta i anledning av arrendaupplåtelse, tillföras angivna diversemedelstitel. Skulle dessa inkomster komma att överstiga de löpande utgifterna med något mera betydande belopp, bör överskottet lämpligen överföras till förenämnda anslag för att användas till täckande av utgående ersättning till domänverket för upplåten mark. Det belopp å 50,000

kronor, som jag ansett böra anvisas från nämnda skogsfond för den föreslagna utlåningsverksamheten, torde böra överföras till en i egnahemsstyrelsens räkenskaper likaledes upplagd diversemedeltitel. Utestående lån böra redovisas såsom tillgångar i styrelsens räkenskaper.

Sedan upplåtelse av jordbrukslägenheter skett, böra årligen ur skogsfonden anvisas de medel, som erfordras för att arrendator må genom egnahemsnämnds försorg kunna tilldelas konstgödselmedel och andra för jordbruket erforderliga förnödenheter till ett värde av högst 150 kronor för år.

De understöd, som enligt vad jag i det föregående tillstyrkt skola kunna tilldelas obemedlade eller mindre bemedlade lapska elever vid kurser å jordbruksgårdar samt vid lantman- och lanthushållsskolor, böra gäldas från respektive läns lappfond och utdelas av länsstyrelserna.

Därest riksdagen bifaller vad jag sålunda förordat, torde det sedermera få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga författningsbestämmelser i ämnet ävensom övriga föreskrifter, som må finnas påkallade.»

Utskottet.

Sedan länge har frågan om lappväsendets ordnande varit föremål för överväganden. Flera utredningar i ämnet ha under de senare åren verkställts. Ett av de angelägnaste problemen härvidlag har varit frågan om ett rationellt ordnande av bosättningen för sådana lappar, som av en eller annan anledning nödgats lämna renskötseln och övergått till annat näringsfång. I syfte att bistå dylika lappar vid övergången till fast bosättning ha åtskilliga åtgärder vidtagits från statens sida. Av flera anledningar synas emellertid dessa åtgärder icke ha haft åsyftat resultat. I likhet med departementschefen anser utskottet därför nödvändigt, att från det allmännas sida lämnas lapparna ett starkare stöd än hittills i förevarande hänseende i form av en förbättring och utbyggnad av de statliga stödåtgärderna.

Det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget rörande upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. avser i anslutning till utredningsmannens förslag i ämnet en utbyggnad av de hittills tillämpade grunderna i fråga om hjälpen åt lapparna i första hand åsyftande en ökning av stödåtgärdernas effektivitet. Vad i propositionen i dylikt hänseende föreslagits synes utskottet ägnat att kunna läggas till grund för den fortsatta verksamheten på ifrågavarande område. Med hänsyn till den ringa erfarenhet av ett överförande av lappar till jordbruksnäringen som hittills vunnits vill utskottet emellertid särskilt understryka departementschefens uttalande att den föreslagna verksamheten bör bedrivas försöksvis och i begränsad omfattning. Såsom departementschefen framhållit synes lämpligt, att vid upplåtelse av jordbrukslägenheter arrendesystemet kommer till användning. Bostadslägenheterna böra liksom hittills upplåtas under nyttjanderätt i regel för innehavarens och hans hustrus livstid.

Vad beträffar frågan om anskaffande av mark för ifrågavarande ändamål ansluter sig utskottet till vad departementschefen härom anfört. Lämpligt synes sålunda vara att i möjligaste mån i första hand sådan uppodlad kronomark tages i anspråk, som icke är utarrenderad. I andra hand synes man

för ändamålet söka böra förvärva av enskilda personer ägda jordbruk inom lappmarken. Den ur kostnadssynpunkt mest ogynnsamma lösningen, som består i att iordningställa lägenheter å kronans ouppodlade marker, bör endast i begränsad omfattning komma till användning. I anslutning till vad utredningsmannen anfört vill utskottet vidare framhålla vikten av att kolonaten förläggas å sådana platser, som verkligen erbjuda betingelser i fråga om klimat och jordmån för drivande av ett lönande jordbruk.

Rörande lägenheternas förläggning vill utskottet i anslutning till vad därom anförts av utredningsmannen i likhet med departementschefen framhålla angelägenheten av att kolonaten icke utan trängande nödvändighet förläggas på ett sådant sätt och till sådana trakter, att därigenom anordnande av vägar och andra kommunikationsanstalter samt beredande av möjligheter för lägenhetsinnehavarnas barn till ordnad skolgång komma att föranleda alltför stora kostnader och svårigheter. En mera samlad förläggning av lägenheterna medför även såsom departementschefen framhållit fördelar ur åtskilliga andra synpunkter.

Vad angår jordbrukslägenheternas omfattning synes lämpligt att såsom departementschefen föreslagit desamma givas sådan storlek, att de kunna utgöra det huvudsakligaste underlaget för innehavarens utkomst. Stödjordbruk böra sålunda icke utläggas i andra fall än som i propositionen angivas. Utredningsmannens av departementschefen tillstyrkta förslag, att då en jordbrukslägenhet förlägges å obruten mark, någon del av marken vid tillträdet skall vara uppodlad, finner utskottet ändamålsenligt. Såsom i propositionen erinrats torde nämligen kolonisterna oftast komma att vara helt obemedlade och böra därför redan från början beredas möjlighet att erhålla något stöd av lägenheterna för sin utkomst. Likaså finner utskottet lämpligt att nödiga åbyggnader — bostadshus, ladugård, foderlada samt visthusbod ävensom övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar — iordningställas genom kolonisationsorganens försorg och på det allmännas bekostnad, innan tillträde sker.

Såsom departementschefen anfört synas vid bestämmandet av storleken av de i propositionen föreslagna bidragen till arrendatorerna vid uppodling till åker av den till lägenheterna lagda odlingsmarken föreskrifterna i kungörelsen den 30 juni 1939 angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. lämpligen kunna läggas till grund. Vad departementschefen förordat i fråga om höjning av det av utredningsmannen föreslagna maximibidraget till kostnaderna för bebyggandet av bostadslägenhet från 2.000 till 2.500 kronor kan utskottet med hänsyn till rådande priser på byggnadsmateriel godtaga.

För vinnande av största möjliga garanti att jordbrukslägenhet skall bliva på ett tillfredsställande sätt brukad och utnyttjad för sitt ändamål synes lämpligt att, såsom departementschefen föreslagit, i det rörande lägenheten upprättade arrendekontraktet intages förbehåll om att vederbörande arrendator icke utan särskilt tillstånd av den myndighet, som handhar upplåtelseverksamheten, får jämsides med lägenhetens brukande på stadigvarande

sätt driva rensköttsel eller biträda däri. Vad departementschefen i övrigt föreslagit rörande villkoren för upplåtelse av jordbruks- och bostadslägenheter kan utskottet godtaga. Utskottet förutsätter emellertid, att då fråga uppkommer om sådan upplåtelse av rätt till bete å kronomark för å jordbrukslägenhet vinterfödda hästar och nötkreatur, som i propositionen föreslås för den händelse inhägnad betesmark av tillräcklig storlek icke lämpligen kunnat anordnas å lägenheten, överjägmästaren i egenskap av ledamot av egnahemsnämnden tillser, att icke därigenom något men för skogsåterväxten uppstår.

Vad departementschefen föreslagit i fråga om inventarielån åt innehavare av jordbrukslägenheter vill utskottet icke motsätta sig.

I enlighet med vad i propositionen föreslås synes lämpligt att den förordade upplåtelseverksamheten handhaves av de statliga egnahemsorganen. Likaså synes ändamålsenligt att tidigare enligt 1928 års kungörelse till lappar upplåtna lägenheter liksom å renbetesfjällen upplåtna lappnybyggen i samband med genomförandet av den i propositionen föreslagna omläggningen av förevarande verksamhet ställas under samma organs överinseende.

Mot vad departementschefen föreslagit rörande anvisande av medel ur respektive läns lappfonder för beredande av möjligheter för unga lappar, som icke kunna vinna sin bärning inom renskötselförhållanden, att erhålla lantbruks- och lanthushållsundervisning samt genomgå för bofasta avsedda ungdomsskolor har utskottet intet att erinra. I anslutning till vad utredningsmannen därom anfört vill utskottet emellertid framhålla angelägenheten av att bidragen för dylika ändamål icke tillmätas så rikligt, att de komma att utgöra en lockelse för lappungdomen att lämna renskötselförhållanden.

Vad i propositionen föreslagits rörande sättet för gäldande av det allmännas kostnader för ifrågavarande upplåtelseverksamhet föranleder ingen erinran från utskottets sida. Utskottet kan alltså tillstyrka, att ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond för ändamålet tages i anspråk ett belopp av 500,000 kronor, därav 450,000 kronor till gäldande av kostnaderna för den föreslagna upplåtelseverksamheten och 50,000 kronor till verksamheten med inventarielånen. I anslutning till vad departementschefen föreslagit synes vidare lämpligt att den mark, som avsättes för ifrågavarande ändamål och ställes under egnahemsstyrelsens förvaltning, bokföres å domänfonden tillsammans med vissa för speciella uppgifter disponerade egendomar m. m. Likaså synes såsom i propositionen föreslagits den årliga ersättning för markens upplåtelse, som kan befinnas böra erläggas till domänverket, kunna utgå från det under riksstatens nionde huvudtitel anvisade anslaget för Ersättning till statens domäners fond för upplåten mark.

Mot vad departementschefen föreslagit rörande anvisande av medel ur skogsfonden för att arrendator skall genom egnahemsnämnds försorg kunna tilldelas konstgödselmedel och andra för jordbruket erforderliga förnödenheter till ett värde av högst 150 kronor för år har utskottet slutligen intet att erinra.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i anledning av förevarande proposition
dels medgiva, att Kungl. Maj:t må i huvudsaklig överens-
stämmelse med vad utskottet förut anført inom Jämtlands,
Västerbottens och Norrbottens län å kronan tillhörig eller
för ändamålet förvärvad mark avsätta områden för upplå-
telse under nyttjanderätt av jordbrukslägenheter och bostads-
lägenheter till lappar,

dels medgiva att av de å jämtländska renbetesfjällens
skogsfond redovisade medlen må tagas i anspråk ett belopp
av 500,000 kronor för att i huvudsaklig överensstämmelse
med vad utskottet förut angivit disponeras för den föreslagna
kolonisationsverksamheten,

dels ock godkänna de förslag i övrigt, som av utskottet i
det föregående tillstyrkts.

Stockholm den 6 maj 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Eriksson, Granath, Gabrielsson, Manner-
skantz, Anderberg, Svedberg* och *Gottfrid Karlsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Gustafson
i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Carlström, Mäler, Liedberg* och *Jacobson*.
